

Muntognas magicas – viadi litterar tras cuntradas miticas

Ina publicaziun bilinga da Gabriela Holderegger ed Jano Felice Pajarola

DA MARTIN CABALZAR

■ **Strias e barlots, dialas e spierts, barlots e sulaz han adina puspè animà ed ispirà la fantasia dals pievels alpins. Cun il nov cudesch «Muntognas magicas – in'excursiun bilinga tras la cuntrada mitica dals Rumantschs» intermedi-schan Gabriela Holderegger e Jano Felice Pajarola in schatg da tradiziun e cultura da tut las regiuns rumantschas dal Grischun.** Usits, ditgas e paraulas leventan cunzunt associaziuns cun il passà. Il cudesch «Muntognas magicas» cumpari dacurt sco ediziun communabla da «Südostschweiz Buchverlag» e da la Lia Rumantscha n'è dentant betg in relict dal passà, mabain bleranz in cudesch actual cun bleras e bunas fotografias, interessantas intervistas, tips per excursiuns en lieus mitics e cuntegn schizunt recepts da cuschinar. L'experiment da realisar ina publicaziun en plirs linguatgs – en ils tschintg idioms rumantschas, en rumantsch grischun ed en tudestg – è gartegià. Ils texts na vegnan betg simplamain repetids en las differentas variantas, anzi texts rumantschs e tudestgs sa barattan e sa cumpletteschan vicendavlamain. Per facilitar l'access dals recepts rumantschs er ad in publicum tudestg han ins installà aposta la pagina d'internet www.muntognasmagicas.ch.

In experiment

Sco quai che ils auturs – la translatura *Gabriela Holderegger* ed il schurnalist *Jano Felice Pajarola* – scrivan en l'introduzziun duess la publicaziun avair en il cas ideal trais finamiras: Dad ina vart vulan ils auturs dar a lecturas e lecturs in invista en dus munds litterars fascinants e quai cun schar reviver ditgas e paraulas viglias e cun publitgar ditgas modernas scrites da giuvnas auturas e giuvens auturs rumantschs aposta per questa publicaziun. Da l'autra vart preschentan ils auturs al public er ina schelta dals numerus usits che vegnan anc pratitgads oz en il Grischun rumantsch e quai cun schar vegnir a pled acturas ed acturs. Uschia èn naschids purtrets oravant

tut da giuvnas e giuvens che dattan perdita da las tradiziuns vividas en las vischnancas rumantschas.

Sco experiment taxeschan ils auturs era l'emprova da far la punt tranter il mund rumantsch e quel tudestg. Il cudeschet è biling, ma el na cuntegn betg sco usità ina translaziun parallela, mabain tscherts texts èn en rumantsch ed auters en tudestg. La finamira da questa concepziun è da dar access al cudesch a tut las personas interessadas, saja quai da lingua rumantscha u tudestga.

Clera structura geografica e tematica

Il cudesch è structurà ton geograficamain tenor las regiuns Surselva, Sutselva, Surmeir ed Engiadina sco tematicamain cun chapitels, usits, ditgas e paraulas, ditgas modernas, intervistas curtas, decleraziun da plets, tips d'excursiuns e recepts da cuschinar.

Ils recepts da cuschinar derivan dals su-

andants cuschiniers rumantschs: *Andreas Baselgia*, *Valerian Poltera*, *Claudio Filli*, *Manuel Reichenbach*, *Benedikt Joos* ed *Arno Sgier*.

Accompagnads vegnan ils texts da numerusas fotografias or da las differentas valladas rumantschas. A basa dal material dal Dicziunari Rumantsch Grischun vegnan noziuns spezialas preschentas: Uschia chattan ins en las paraulas per il diavel era noziuns sco «il signur da la cassacca verda», «il chauteugia» etc.

Unicamain paraulas rumantschas

Tar la tscherna da las ditgas e paraulas èn ils auturs sa concentrads unicamain sin texts cun ina funtauna rumantscha. «Quests texts idiomatics èn alura vegnids transponids en rumantsch grischun per far els accessibels a tut las lecturas ed ils lecturs rumantschs», di Gabriela Holderegger. Sco quai ch'ella constatescha vegnan ins

dentant a cunfins, tschertgond per exempel funtaunas rumantschas en l'Engadin'Ota nua ch'i dat strusch pli ditgas originals en puter en consequenza dal svilup turistic, dal regress da l'agricultura e l'emigraziun dals indigens. Grazia a la rimnada da ditgas e paraulas en la Crestomazia da Caspar Decurtins è la raccolta legraivlamain pli abundanta en las ulteriuras parts dal Grischun.

Las ditgas modernas

Ils auturs ed editurs han supplitgà 2 auturs ospitants e 9 auturas ospitantes da scriver aposta per l'ediziun «Muntognas magicas» ditgas modernas, laschond a lur auturas ed auturs cumplaina libertad. Cooperà han *Arno Camenisch* cun «L Grep digl Ochli», *Silvana Derungs* cun «Igl um dalla buola», *Sina-Mara-Merta Hassler* cun «Igl spiert d'Anarosa», *Madlaina Semadeni* cun «Barlot sin l'Alp Durnàn», *Gianna Sonder* cun

«La flour da Mateias», *Chatrina Josty* cun «Il misteri en il Lai da Palpuogna», *Chatrina Waldegg* cun «La merlotscha da l'Alp Pra Mie», *Flurina e Curdin Urech-Bazzell* cun «Las impromischiuns», *Fadrina Hofmann Estrada* cun «Il misteri da la Pradella» ed *Anetta Zini* cun «La flour magica».

Partenaris d'intervista

Cun *Hubert Giger* han ils auturs discutà davart la persecuziun da las strias en Surselva, cun *Antoinette Quinter* davart l'alp en la ditga, cun *Edith Trepp-Crottogini* davart il raquintar paraulas, cun *Ursula Brunold-Bigler* davart las figuras femininas en la paraula, cun *Kurt Derungs* davart ils mitus da l'aua e lur transposiziun en la tradiziun cristiana e cun *Clà Riatsch* davart ils motivs da la ditga en la litteratura rumantscha.

Usits ed isanzas ord l'optica dals giuvens

Las contribuziuns davart usits ed isanzas èn focussadas sin usits che vegnan pratitgads anc oz e che sa distinguan tras ina atgnadad ch'ins na chatta betg en auters lieus. A pled vegnan cunzunt giuvens acturs che tgiran vinavant questa tradiziun, magari cun adattar ils cuntegns, uschia ils protagonistes da la Dertgira nauscha a Mustér, da la Processiun da Lumbrein, da la stgargiada dal Crap da Flem, dal gieu da mazza-cula a Masein, da las scuas liadas dals mats d'Andeer, da las Mintinadas da Riom/Paronz, dal Di da san Gian a Zuoz, dal Bal da la schocca cotschna ad Ardez e dal Hom Strom a Scuol.

Summa summarum: Il nov cudesch «Muntognas magicas» da Gabriela Holderegger e Jano Felice Pajarola èn in arcun ritg e variont cun numerusas facetts interessantas davart l'ierta culturala dals Rumantschs. La versiun bilinga fa quella er accessibla per lecturas e lecturs da lingua tudestga.

Gabriela Holderegger e Jano Felice Pajarola: Muntognas magicas. Lia Rumantscha e «Südostschweiz Buchverlag». 234 paginas, 28 francs. ISBN 978-3-905688-75-7

Vernissascha da «Muntognas magicas» cun da san. la moderatura Marietta Jemmi ed ils auturs Gabriela Holderegger e Jano Felice Pajarola.

FOTO Y. BÜRKL